

ANALYSE

In Vlaanderen kunnen Nederlandse architecten nog mooie scholen bouwen. Waarom is dat hier zoveel moeilijker?

Terwijl in Vlaanderen – met dank aan Nederlandse architecten – spraakmakende schoolgebouwen verrijzen, groeien hier de zorgen over gebrekkige onderwijshuisvesting. Wat doen de Belgen beter?

Kirsten Hannema 18 januari 2023, 14:40

Gratis verder gaan?

Met één account inloggen bij alle online merken van DPG Media

Exclusieve video's/fotoreeksen, podcasts, puzzels en winacties

Log in als abonnee voor onbeperkt toegang tot alle artikelen

Ga verder

Al een account of abonnement? [Inloggen](#)

Abonneren vanaf 2,- per week

Log in

Live

Editie

Net binnen

Zoeken

Rubrieken

Cadix Scholencampus in Antwerpen.

Aan de Nieuwe Dokken in Gent, het voormalige havengebied dat wordt herontwikkeld tot een nieuw stuk stad, staat een gebouw als een enorme ‘apenkooi’. Kinderen klauteren over trappen en hellingbanen omhoog, roetsjen via glijbanen naar beneden, rennen over het sport- annex dakterras en wroeten met hun handen in de moestuin waaruit planten langs de stalen gevelconstructie omhoog klimmen.

Dit is multifunctioneel gebouw Melopee, blikvanger van de nieuwe wijk. Een jonge advocaat die vanuit zijn kantoor richting het Dampoortstation loopt, verbaast zich: ‘Is dat een school? Prachtig, zeg!’

Melopee, vernoemd naar een gedicht van Paul van Ostaijen, lijkt in niets op de traditionele ‘kloosterscholen’ zoals ze die in Vlaanderen kennen, met klaslokalen aan een gang rond een binnenplaats. In dit gebouw is binnen buiten en andersom, veranderen lokalen met behulp van schuifwanden in leerpleinen en in plaats van over linoleumvloeren loop je over zand, beton en felgekleurd buitentapijt.

Abonneren vanaf 2,- per week

Log in

Live

Editie

Net binnen

Zoeken

gebouwen dat het Vlaams Architectuurinstituut uitgeeft. Opvallend is dat het boek veel onderwijsgebouwen bevat, waarvan er drie een Nederlands tintje hebben. Melopee is onderdeel van het stedenbouwkundig plan dat OMA, het bureau van architect Rem Koolhaas, in 2004 voor de Gentse Dokken maakte; de school zelf is ontworpen door de Belgische architect Xaveer de Geyter, die ooit zijn carrière bij OMA begon. De Spoorwegsschool in Sint-Jans-Molenbeek en Scholencampus Cadix in Antwerpen, een middelbare kunst- en techniekopleiding gevestigd in een gerenoveerd en uitgebreid monument, zijn respectievelijk ontworpen door de Rotterdamse bureaus Kempe Thill en Korteknie Stuhlmacher. Het laatste project werd door het Nederlandse vakblad *De Architect* bekroond met de Arc Architectuur Award 2022.

Melopee-school in Gent.

Het toont hoe de scholenbouw in Vlaanderen – mede dankzij Nederlandse ontwerpers – bloeit, terwijl hier de zorgen over

Abonneren vanaf 2,- per week

Log in

Live

Editie

Net binnen

Zoeken

scholen, is aan renovatie of nieuwbouw toe. Ze kampen met een slecht binnenklimaat, wat een negatief effect heeft op gezondheid én leerprestaties, zo toont recent onderzoek van de Universiteit van Maastricht aan. Door de stijgende energierekening zijn slecht geïsoleerde scholen genoodzaakt om te bezuinigen op lesmateriaal en personeel.

Wat bij de zuiderburen kan, is in Nederland kennelijk een stuk lastiger. Hoe komt dat, en valt er iets te leren van Vlaamse 'schoolvoorbeelden'?

Publieke zaak

Dat Melopee als eerste publieke gebouw van de Nieuwe Dokken is gebouwd op een A-locatie aan het water, zegt veel over de belangrijke plek die scholen in Vlaanderen innemen. Mechthild Stuhlmacher, partner-architect bij Korteknie Stuhlmacher Architecten, dat zowel in Nederland als Vlaanderen scholen bouwt, ziet daarin een duidelijk verschil met Nederland. 'Schoolgebouwen als Melopee en Cadix in Antwerpen worden door stad en opdrachtgevers beschouwd als projecten met culturele betekenis, terwijl in Nederland schoolprojecten vooral als een technische opgave gelden. Minder belang wordt gehecht aan hoogwaardige architectuur.'

Dat zie je terug in de manier waarop projecten worden georganiseerd. Voor Campus Cadix - onderdeel van het programma Scholen van Morgen dat de Vlaamse overheid in 2006 lanceerde om 182 scholen te renoveren - werd een prijsvraag georganiseerd met de Vlaams Bouwmeester in de jury. Zoals gebruikelijk in Vlaanderen, kreeg de architect een '100 procent-opdracht', van schetsontwerp tot uitvoering en meubelontwerp. Omdat daarmee een grote verantwoordelijkheid bij de ontwerper ligt, wordt tijdens het ontwerp- en bouwproces de kwaliteit van de projecten zorgvuldig bewaakt; zo moest Stuhlmacher regelmatig haar plannen voorleggen aan de stadsbouwmeester van Antwerpen.

[Abonneren vanaf 2,- per week](#)

[Log in](#)

Live

Editie

Net binnen

Zoeken

Cadix Scholencampus in Antwerpen. Beeld Karin Borghouts

In Nederland maken architecten meestal alleen een voorlopig ontwerp; daarna zijn ze slechts zijdelings bij het project betrokken, wat volgens Stuhlmacher ‘enorm scheelt in de kwaliteit van de uitvoering’. Concreet betekent het dat architectuur in die eindfase vaak wordt wegbezuinigd.

Abonneren vanaf 2,- per week

Log in

Live

Editie

Net binnen

Zoeken

stadsbouwmeesters en experts van het Autonoom Gemeentebedrijf Stedelijk Onderwijs. Een aanpak die in schril contrast staat met de schoolprojecten in Nederland, die vrijwel altijd worden uitbesteed aan adviesbureaus. Stuhlmacher: 'Die bureaus richten zich niet zozeer op de publieke zaak als wel op budgetbeheer, planning en technische oplossingen.' In het beste geval krijgt de school dan een leuke gevel en een aula met tribunetrap, terwijl de klaslokalen - waar de kinderen de meeste tijd doorbrengen - met standaardsteeemplafonds worden afgewerkt.

Open Oproep

Dat het anders - beter - kan bewees Stuhlmacher met projecten als de uitbreiding van de Rotterdamse basisschool Toermalijn, ontwikkeld als alternatief voor de noodcontainers die de school op het plein wilde plaatsen. Ze ontwierp ruime, lichte lokalen die via schuifdeuren te koppelen zijn, die openen naar het terras onder het overstekende houten dak.

Het bureau wil zijn expertise graag vaker inzetten in Nederland, maar 'we komen er niet tussen', zegt Stuhlmacher. Dat komt doordat de adviesbureaus die schoolopdrachten organiseren strikte referentie-eisen stellen aan architectenbureaus, om risico's te beperken. In de praktijk betekent het dat alleen architecten die al een bepaald soort school hebben gebouwd weer zo'n school kunnen bouwen. 'Laatst schreven we ons in voor een middelbare school in Rotterdam Zuid, waarvoor we een project groter dan 8.000 vierkante meter moesten voorleggen. Scholencampus Cadix omvat 24.000 vierkante meter, maar omdat het een mbo-opleiding is en geen hbo, gold dat niet als referentie, en werden we uitgesloten.'

Abonneren vanaf 2,- per week

Log in

Live

Editie

Net binnen

Zoeken

Cadix Scholencampus in Antwerpen. Beeld Karin Borghouts

In Vlaanderen werkt Korteknie Stuhlmacher aan een hele reeks schoolprojecten, die het bureau verwierf via de Open Oproep van de Vlaams Bouwmeester, die het architectuurbeleid in Vlaanderen vormgeeft. Bij dit prijsvraagstelsel, ontwikkeld voor publieke opdrachtgevers, staat de kwaliteit van het plan voorop. Het honorarium is vooraf vastgelegd, en er gelden geen referentie- of omzeteisen voor architecten; die worden gekozen op basis van hun portfolio, waardoor ook *unusual suspects* kans maken.

Saillant detail: de Vlaams Bouwmeester als organisator van publieke prijsvragen werd in 1999 geïntroduceerd naar Nederlands voorbeeld. Vlaanderen had gezien dat goed architectuurbeleid spraakmakende

Abonneren vanaf 2,- per week

Log in

Live

Editie

Net binnen

Zoeken

ambitieuze prijsvragen en architecten via de Open Oproep lanceerde, stapte Nederland over op de meer pragmatische aanbestedingen, waarbij de architect met de laagste offerte de opdracht krijgt. En terwijl de zuiderburen ooit opkeken tegen Nederland, zijn de rollen nu omgedraaid en geldt Vlaanderen als gidsland.

Stapel functies

Slechte ventilatie, achterstallig onderhoud, ruimtes die niet aansluiten bij het hedendaagse onderwijs; de problemen die in Nederland spelen, kennen Vlaamse scholen ook. Dat dit in Nederland zelden aanleiding vormt voor bijzondere architectuur terwijl in Vlaanderen vernieuwende scholen verrijzen, heeft ook te maken met onze calvinistische aard. Een architectuurwaardig ontwerp is duur en zorgt voor vertraging, wordt vaak gedacht; isoleren, CO2-meters plaatsen en een schilderbeurt kosten al genoeg.

In Vlaanderen redeneren ze andersom: een school waaraan veel moet gebeuren met een beperkt scholenbouwbudget, is juist gebaat bij de inzet van een goed doordacht ontwerp. Meloëe onderschrijft deze redenatie. De opgave bestond uit een schijnbaar onmogelijke optelsom van eisen en wensen: op een krappe kavel, waar een wandelpad doorheen voorzien was, moesten een basisschool, een kinderdagverblijf, naschoolse opvang en een – ook door de wijk te gebruiken – sporthal komen. In de beperking toont zich de meester; architectenbureau Xaveer de Geyter kreeg het idee om de functies te stapelen, gekoppeld aan een reeks buiten(speel)ruimtes, die dubbelen als vluchtroute. ‘Het is dānkzij het ruimtegebrek dat we dit ontwerp konden maken’, legt De Geyter uit. ‘Een opdrachtgever met voldoende terrein zou dit nooit doen. Of bedacht hebben’, voegt hij fijntjes toe.

Abonneren vanaf 2,- per week

Log in

Live

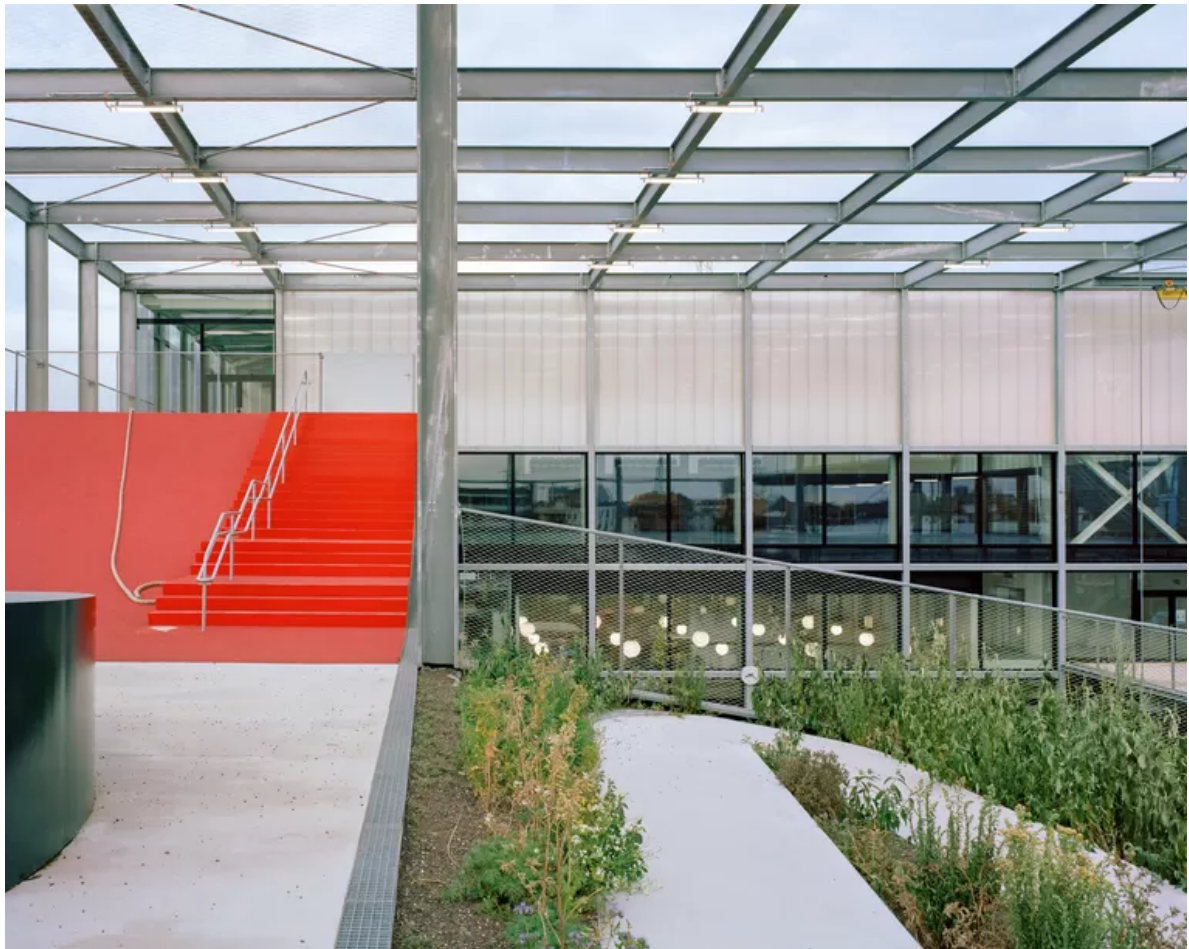
Editie

Net binnen

Zoeken

Melopee-school in Gent. Beeld Maxime Delvaux

Uniek als het gebouw is, denkt de architect dat het model ook voor andere onderwijsgebouwen bruikbaar is. ‘Veel scholen in Nederland en België kampen met ruimtegebrek, terwijl er op binnenstedelijke locaties geen plaats is om uit te breiden, of de grond is te duur. Stapelen is dan een oplossing.’

Benut het bestaande

Stuhlmachers tip voor scholen die voor een verbouwing staan: kijk niet alleen naar wat er mis is met het pand, maar vooral ook naar wat van waarde is, en bouw daarop voort. ‘Onze troef was dit bestaande gebouw’, zegt ze in de tot atelier verbouwde zolderverdieping van Campus Cadix, met een blik op de metershoge, honderd jaar oude houten spantconstructie. ‘Zo’n royale hoogte krijg je nooit gerealiseerd binnen de normen voor nieuwbouw, en dat geldt ook voor de lambrisering van geglazuurde tegels’, wijst ze in de gang. ‘Het geluk was dat de bestaande school en de achtergelegen

Abonneren vanaf 2,- per week

Log in

Live

Editie

Net binnen

Zoeken

spantconstructies, kleuren en ornamenten te restaureren en ook in de nieuwbouw af te dwingen.'

De architect toont de fraaie houten tafels waaraan juweliërs in opleiding leren smeden en een nieuwe dakkapel die een grandioos uitzicht over de stad biedt. Met haar hand gaat ze langs de bakstenene gevels, uitgevoerd in fraaie metselverbanden. Ze is ervan overtuigd dat de gebruikers 'in elk geval onbewust' het ruimtelijk effect bemerken, en de aandacht die spreekt uit de gevels, de vloeren van geslepen beton en de op maat getimmerde meubels.

RED DE SCHOLEN

'Voor goed onderwijs hebben wij goede schoolgebouwen nodig', begint het manifest dat de PO-raad samen met 23 onderwijs- en bouworganisaties in november 2022 aan het kabinet presenteerde: een oproep om structureel jaarlijks minstens 730 miljoen euro (extra) vrij te maken voor de aanpak van verouderde en slechte schoolgebouwen. Tijdens het Tweede Kamerdebat erover werd erkend dat er iets moet gebeuren, maar geld werd niet toegezegd.

Lees ook

Nederlandse architecten kritisch over uitbreiding Museum Kröller-Müller door Japanse sterarchitect

Eindelijk is de kerk van Calatrava klaar; een baken van licht op Ground Zero

Een collectieve moestuin bij het belastingkantoor: hoe architectuur kan helen

SPECIAAL VOOR U

Probeer nu de Volkskrant
4 weken voor 4,-
Stopt vanzelf

Abonneren vanaf 2,- per week

Log in

Live

Editie

Net binnen

Zoeken

Cultuur & Media

INTERVIEW

Kunst volgens Rinus Van de Velde: ‘Vaak veel gedoe voor een klein poëtisch gebaar’

NIEUWS

MEER >

11:13 UUR

Live: Finland houdt voet bij stuk en wil samen met Zweden toetreden tot Navo •
Moskou zou ‘regio Charkiv willen heroveren’

10:50 UUR

Abonneren vanaf 2,- per week

Log in

V
Live

☰
Editie

📶
Net binnen

🔍
Zoeken

05:00 UUR

Overlevingskansen van kinderen met kanker beduidend hoger dan dertig jaar geleden

05:00 UUR

TU Delft zwijgt over namen Shell-deeltijdhoogleraren 'vanwege de AVG'

15-2-2023

Bloemendaal is duurste gemeente voor huizenkopers, Pekela het goedkoopst

15-2-2023

Pas als Mbappé komt, heeft Bayern eindelijk iets te vrezen

14-2-2023

Zoektocht naar de 'nazischat' van Ommeren voor één keer toegestaan om aan alle speculatie een einde te maken

14-2-2023

IS-vrouwen waren geen brave huismoeders – ze deden in wapens en slaven, volgens het OM

14-2-2023

Muzikant en stijlicoon Pharrell Williams nieuwe hoofdontwerper mannenmode van Louis Vuitton

14-2-2023

Oekraïne zit te springen om munitie, bondgenoten bereiden productieverhoging voor**Abonneren vanaf 2,- per week****Log in**

Live

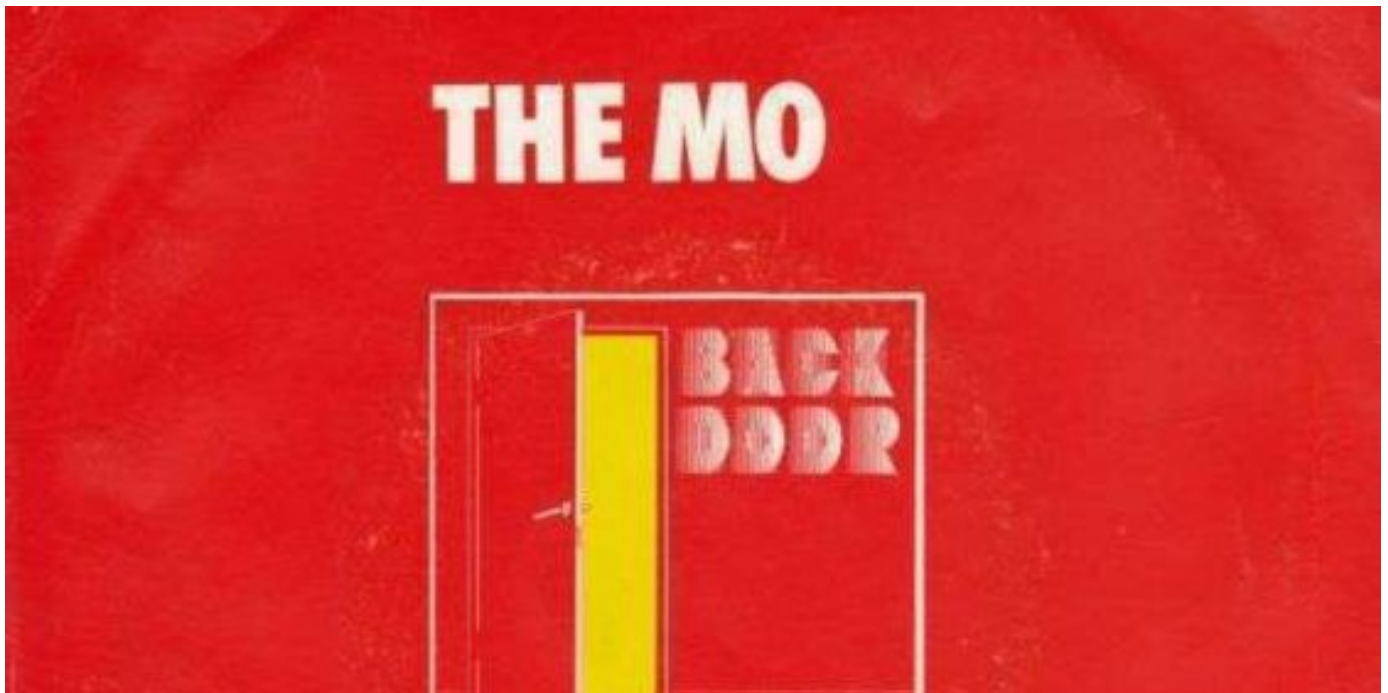
Editie

Net binnen

Zoeken

AND VENUS WAS HER NAME NANCY

Het samengeraapte zooitje achter The Mo dook met Nancy succesvol de golf van de new wave in

REPORTAGE

Subculturfestival Groningen

Abonneren vanaf 2,- per week

Log in

Live

Editie

Net binnen

Zoeken

weleer, en weer dóór

BEST GELEZEN

[MEER >](#)

- 1 Eerste Kamer stemt in met minimumloon per uur: salarisverhoging op komst voor honderdduizenden Nederlanders
- 2 Gebruik zelfdodingspoeder Middel X stijgt flink na bekendmaking welke stof het bevat
- 3 Kabinet trekt streep door fraudebeleid van Rutte I: 'Wie uitkering aanvraagt, wordt met vertrouwen bejegend'
- 4 Russische elite-eenheid lijdt zware verliezen bij opmars in Oost-Oekraïne
- 5 Najaarsboosters 2022 voorkwam weinig infecties, coronasterfte in eerste golven hoog

[MEER CULTUUR & MEDIA >](#)

Wilt u belangrijke informatie delen met de Volkskrant?

[Tip hier onze journalisten](#)

Algemeen

[Contact met de redactie](#)[Contact met de klantenservice](#)[Privacystatement](#)[Abonnementsvoorwaarden](#)[Abonneren vanaf 2,- per week](#)[Log in](#)

Live

Editie

Net binnen

Zoeken

[Auteursrecht](#)

[Colofon](#)

Service

[Klantenservice](#)

[Mijn account](#)

[Vakantieservice](#)

[Adverteren](#)

[Losse verkoop](#)

Meer de Volkskrant

[Abonneren](#)

[Nieuwsbrieven](#)

[Digitale krant](#)

[Webwinkel](#)

[Puzzels](#)

[RSS-feeds](#)

[Facebook](#)

[Twitter](#)

[Android apps](#)

[iOS apps](#)

Navigeer

[Columnisten](#)

[Recensies](#)

[De Volkskeuken](#)

[Archief](#)

[Abonneren vanaf 2,- per week](#)

[Log in](#)

Live

Editie

Net binnen

Zoeken

Op alle verhalen van de Volkskrant rust uiteraard copyright.

Wil je tekst overnemen of een video(fragment), foto of illustratie gebruiken, mail dan naar copyright@volkskrant.nl.

© 2023 DPG Media B.V. - alle rechten voorbehouden

Abonneren vanaf 2,- per week

Log in

Live

Editie

Net binnen

Zoeken